

VEGYESEK.

Régi áruforgalmi kimutatásainkhoz. A jelen füzetben ér véget, *Köszeghy Sándor* közléséből a Magyarország ki- és beviteli forgalmáról szóló kimutatások első sorozata. Ezek 1733-tól 1739-ig terjednek s tudunkkal az eddig ismertek közül a *legrégibb* ilyenmü kimutatások, de ezeknek nyomait még előbből is tudjuk megállapítani. Ugyanis 1727. aug. 7-én a magyar udvari kancellária azzal a kérelemmel fordult az udvari kamarához, hogy *készíttesse el* részére az utolsó 3 év óta Magyarországból ki- és bevitt áruk kimutatását. A kancelláriának ezen — az Országos Levéltárban őrzött átíratának hátára plajbászszal egykoru írással az van rávezetve hogy erre a bécsi udvari kamarától soha válasz *nem* érkezett. Ez pedig annyival különösebb, mert a most *dr. Thallóczy Lajos* kormánytanácsos igazgatása alatt álló közös pénzügyminiszteri, helyesebben a volt udvari kamarai levéltárban fönmaradt a Hofkammer 1727. évi aug. 19-iki leirata a pozsonyi kamarához, melylyel a kancelláriától kért kimutatások elkészítését az 1724—26. évekről elrendelte. A pozsonyi kamara is megfelelt föladatának s a kimutatásokat — az Országos Levéltár iratainak tanúsága szerint — még azon év szeptember havában a Hofkammernek elküldötte. A kimutatásoknak tehát a Hofkammernél kellett rekedniök, mert azokat, mint láttuk — nem tudni mi okból, talán holmi „kanapé-pör“ ötletéből — a kancellériával sohasem közölte. Az ez irányban Bécsben megindított kutatások azonban eddig eredményre nem vezettek. Pedig ezek a kimutatások kincset érnek, mert úgy lehet, hogy talán éppen ezek voltak a *legeslegelsők*, a melyek hazánkban valaha ebből a szempontból készülhettek. Mert hogy itt a ki- és bevitt árukra s azok mennyiségére van fektetve a fösuly, abban már határozott nemzetgazdászati szellem megnyilatkozását kell látnunk, s e szellem, melyet mindenütt az állam abszolutisztikus irányzata szült, nálunk éppen ebben a korban kezd ébredezni. Azt hisszük, anachronizmus volna ilyesmit korábbi időktől várni, mikor az államot az összes áruforgalomból: az ebből származó *bevételek* érdekelték mindenek fölött. Ha készültek is kimutatások bizonyos árukról, azok — mint ezt például a folyóiratunkban (109. l.) közö l

borkiviteli számadások is mutatják — a fiskalitási szempontnak megfelelően, sohasem az áruk mennyiségét, hanem az érték fizetett vám összegét tüntették föl, s magától értetődik, hogy így is csak mindig „ad hoc”, külön meghagyásra készültek.

Mindezen összesítő régibb vagy újabb kimutatások alapjául azok a lajstromok szolgáltak, melyeket a ki- és bevitt árukról a vámtisztek azaz *harminczadosok* (így neveztetve azért, mert az áru harminczad részének árát szedték vám gyanánt) vezettek, s minden negyedévben a magyar kamarának beküldöttek. Ezek a lajstromok tulajdonképpen naplók, mert azokban *napról-napra* be van írva a *ki- vagy bevitt áru megnevezése, mennyisége, származása, a kereskedő neve, nemzetisége és illetősége*, esetleg más megjegyzésekkel. Képzhető tehát, hogy ezeknek alapján a mai tudással az eddig ismerteknél mennyivel különb áruforgalmi statisztikákat lehetne készítenünk, melyek a régi magyar kereskedelem történetét minden oldalról megvilágíthatnák. Csakhogy — fájdalom! — ezek a nagybecsű adatok örökre elvesztek a tudomány számára. Nem pusztította el sem török, sem tatár, egyedül a magyar bürokrata barbarizmusának estek áldozatul. Szomoruan győződtem meg erről a bécsi volt udvari kamarának ez esetre vonatkozó irataiból. Az összes harminczad-naplók Pozsonyban a magyar kamaránál két szobában voltak elhelyezve 1770-ig, a mely évben a kamara azzal a kéréssel fordult a Hofkammerhez: engedje meg, hogy azokat kiselejtezhesse. Erre az a hivatalnoki életben annyira „fontos” ok szolgált, hogy azt a két szobát másra felhasználhassák. A Hofkammer sehogy se akarta felfogni, miért egyen a szoba fontosabb az iratoknál, s a felterjesztéseket két ízben is válasz nélkül hagyta. Midőn azonban egy ízben Mária Theresia Pozsonyba jött, a magyar kamara elnöke egyenesen neki terjesztette elő az ügyet s mivel most már maga a királynő sürgette meg a Hofkammert, a halogatással fel kellett hagynia. Sietett is megadni az engedélyt, hogy a harminczad-naplók az 1749. évig bezárólag kiselejteztethessenek, de kikötötte, hogy különösen a határszéli harminczadok naplói *a legrégebb három esztendőből* őrizvék meg és hogy egyáltalán az összes naplók jegyzékét terjeszszék föl. A pozsonyi kamara az 1872. év utolsó napján tett eleget e meghagyásnak. Beterjesztette a jegyzéket is, mely még ıjesztőbb képet nyújt a bürokráciánk midási tulajdonságairól. *Összesen 137 harminczadhivatal naplói mentek tönkre* cserébe két szobáért!

A XVI. századból a következő harminczadok naplói pusztultak el: Bazin: 1577-től, Besztercebánya: 1565-től, Csábrág: 1550-től, Eperjes: 1550-től, Galgóc: 1559-től, Illava: 1551-től, Nagyszombat: 1550-től, Puchó: 1560-től, Rajk: 1566-től, Rimaszombat: 1577-től, Sasvár:

1578-tól, Szempez : 1552-től, Szenicz : 1589-től, Szent-János : 1586-tól, Tessin : 1478-tól, *Trencsény* : 1549-től, Turdosin : 1552-től, Ujvár : 1589-től. Ungvár : 1558-tól, Vágújhely : 1551-től, Varanó : 1558-tól, Verbó : 1551-től. A többiek mind a XVII. és a töröktől visszahódított részekben leginkább a XVIII. századtól kezdődnek. Önkényt érthető tehát ha a mostani Országos Levéltárban régi harminczadnapló alig egy-kettő maradt meg hirmondónak. Csak újabban szaporodott meg számuk midőn a volt kolozsmonostori levéltár oda bekebeleztetett, néhány nagyérdekű erdélyi harminczadnaplóval, melyek, különösen a vöröstoronyi és ojtói harminczadokéi a XVII. század végéről, Erdély kereskedelmi összeköttetéseit a kelettel aprójára föltüntetik. (tk.)

A jobbágytelkek száma. 1780. táján. Az Orsz. Levéltár helytartótanácsai osztályában az urbéri iratok közt többszörösen is meg van az alább következő feljegyzés, mely nyilván az urbériség rendezésének befejezése után készült. E szerint akkor volt jobbágytelkek a szorosabb értelemben vett

Magyarországon :	153.428.
Az ugynevezett Bánságban :	29.024.
Szlavóniában :	10.433.
Horvátországban :	24.132

Összesen az egész magyar birodalomban : 217,017.

Erdélyről szó sem lehet, mert tudvalevőleg ott az urbériséget soha sem rendezték. (tk.)

Czigányok mint fejedelmi adomány tárgyai. János erdélyi fejedelemnek egy oklevelét ismerjük, (Orsz. Ltár. E. F. L. I. fasc. 4. O.) melylyel az Apaffyaknak 1564-ben az éppen akkor Moldovából Erdélybe menekülő „*pháraok vagyis czigányok*“ közül, kik addig még szabadok voltak, s jobbágyokul még sénkhez be nem álltak 25 sátoralja-czigányt adományozott. (tk.)

Csepregi T.(urkovic) Mihálynak kolozsmonostori harminczad (ösi) tisztei szerint a nemes ország eleiben beadott punctumi a harminczadokról. Noha én a mi kgl's urunknak Kolozsvárnak kézhezvételekor is erről való punctumokat Ő Nsgának beadtam, azután is, de ő Nsga halasztotta az Ns országra. Elmémben forogván azért ana szép sententia: Via (sic) tempus habet, Isten kegyelméből a dolgok a mint folynak, kiváltképpen a határ felől, itélvén alkalmasnak lenni, hogy Nsgtoknak s Kglmeteknek nemes országu Szeme elejben terjeszsem.

Első. Hogy a Kolozsvári kereskedőrend privilegiumok szerint abban boldog emlékezetű fejedelmeknek annuentiájok szerint megtartassanak, nem másutt, hanem Kolozsmonostori harminczadon harminczadoljanak s abban hogy megtartathassanak, mint azelőtt, ezután is kivantatik.